

'Mijn carrière is omgekeerd begonnen'

Gesprek met Leo Oosterveen

Leo, waarom ben jij ooit dominicaan geworden?

Het 'waarom' is niet een beslissing van de een of andere dag geweest. Ik ben niet via de klassieke weg, bijv. via de dominicaanse parochies, binnen gekomen. Ik kwam van een humanistisch gymnasium uit Alkmaar waar ik op zat tussen 1966 en 1972. Op een gegeven moment heb ik besloten om theologie te gaan doen, en ik ging naar Nijmegen, wat niemand deed, want iedereen ging naar Amsterdam of Leiden of Utrecht. Maar ik ging naar Nijmegen om theologie te doen.

Waarom koos je voor Nijmegen?

Dat heeft te maken met het feit, dat ik geïnteresseerd was geraakt in Schillebeeckx en Schoonenberg, enzovoorts. Ik zal het verhaal even terugspoelen. Het punt is: toen ik op het gymnasium zat, raakte ik, eind jaren 60, begin jaren 70, geïnteresseerd in de Indische talen culturen en religies en ik heb toen op het punt gestaan om Indische talen te gaan studeren in Leiden. Maar in diezelfde tijd, 1970/71, werd ik toevallig door een krantenartikel gewezen op de katholieke monastieke traditie, ook in Nederland, en las ik een interview met monniken in een abdij. Ik raakte geïnteresseerd omdat ik dacht: o, je hebt dus niet alleen monniken in het boeddhisme, maar ook in het christendom.

Op een zomerdag in 1970 heb ik de trein gepakt, en ik ben naar Breda gegaan; ik huurde een fiets en ik ben naar Oosterhout gefietst. Daar heb ik aangebeld bij de Paulusabdij (benedictijnen). De broeder-portier doet open – Jan Pennock – en die zegt: ga maar even in het gastenkamertje zitten, dan haal ik de gastenpater. Dan komt ene pater Beukers aangelopen en die zegt: ik kan je nu niet hebben, want het gastenkwartier zit vol, maar over twee weken kun je enkele dagen hier zijn. Dat was prima. Dus ik terug op mijn fietsje, en twee weken later ben ik teruggekomen.

Ik vond dat bezoek zo fascinerend, dat het contact is gebleven en in de jaren 71, 72 en 73 vormde zich daar een groep van geïnteresseerde jongeren die wat langer konden 'meedraaien', niet alleen als gast, maar ook intern. Ik zat toen op het lege noviciaat en kon in de zomer twee weken meedoen met alles. Je moest dus ook meedoen in de bedrijvigheid, ik werkte als schuurder op de pottenbakkerij 's middags en 's ochtends kon je een beetje studeren.

In die jaren kreeg ik meer contact met de andere meedraaiers en vooral met de monniken van de abdij. Met name één, Frans Huiting osb, een filosoof, wil ik hier noemen. We spraken in die kring over filosofen en theologen als Levinas, Ricoeur, Moltmann, maar ook over kerken woestijnvaders en natuurlijk over St. Benedictus. Ik vond het allemaal allemachtig interessant. Ik zat in het voorlaatste jaar van de middelbare school toen ik heb besloten met het 'Indische plan' te kappen en voor de christelijke traditie te kiezen en wel voor theologie. Ik had toen nog geen eindexamen gedaan.

Ik wilde toen niet alleen theologie gaan studeren in Nijmegen, maar ik wilde ook bij de katholieke kerk gaan horen – de openheid van het Tweede Vaticaans Concilie trok mij wel. Je moet weten: mijn vader was protestants, mijn moeder was esoterisch, en ik was gedoopt door mijn grootvader die hervormd predikant was. Ik ben toen driftig op zoek gegaan naar mijn doopbewijs en dat heb ik uiteindelijk gevonden. Door de contacten in de abdij en door mijn keuze voor de gelovige en theologische traditie die ik er vond, kwam ik tot de slotsom dat de katholieke traditie breder was dan de protestantse. Bovendien was ik gefascineerd door gemeenschapsleven en aandacht voor spiritualiteit. Ik ben op 6 augustus 1972 katholiek geworden en gevormd in de Paulusabdij. Ik heb er dus niet voor gekozen om belijdenis te doen in de Nederlands Hervormde Kerk, hoewel ik nog wel ik een jaar catechisatie gevolgd had bij een dominee in Heiloo.

Een paar weken later, eind augustus 1972, kwam ik aan in Nijmegen als eerstejaars theologiestudent. Ik wist het nog niet, ik wist niet hoe ik aan een kamer moest komen. Via een Augustijnse gemeenschap op de St. Annastraat vond ik een kamer op het Berchmanium dat toen nog aan mannelijke studenten enkele kamers verhuurde. Dus mijn carrière is omgekeerd begonnen! Het was een gemeenschap voor repatriërende Jezuiten met name, en er waren, ook toen al, wat verpleegsters in dienst. Na een tijdje moesten de kamerhuurders – ik dus ook - daar vanwege reorganisatie en herbesteding van het pand weg. In het eerste studiejaar kwam ik in aanraking met Hein Schaeffer - hij was pastor voor de theologiestudenten - en met een paar jaargenoten zoals Harry Huisintveld en Peter Kusters. Zij woonden op het Albertinum, waar ook de theologische faculteit gevestigd was. Zodoende kwam ik in contact met de gemeenschap van het Albertinum als geheel. Begin 1973 heb ik met Hans Kelderman een afspraak gemaakt, toen prior, en ik vroeg: zou ik eens mogen proberen om hier te komen wonen, op een vrijwillige basis? Van zijn kant was het wel duidelijk dat ik moest deelnemen aan het gemeenschapsleven, maar ik legde mij niet vast dat ik dominicaan wilde worden. Dat hoefde trouwens ook niet. In de zomer van 1973 kwam ik op het Albertinum wonen.

Er kwamen in die jaren nog meer 'vrije vogels' bij, zoals ze werden genoemd, een heel gevarieerde groep. In zekere zin is mijn groei naar het dominicaanse geleidelijk geweest. Het spirituele en het theologische lagen dicht bij elkaar in de buurt (ook letterlijk, omdat de gemeenschap en de theologische faculteit onder één dak zaten). Ik vond het milieu van de dominicanen wat meer in de wereld staan dan dat van de benedictijnen, en vond er ook meer kritische reflectie, meer discussie. Ik blijf overigens heel dankbaar voor wat ik de jaren daarvoor in de Paulus-abdij heb mogen meemaken, als puber en jonge adolescent, maar ik voelde mij toch wat meer thuis in het dominicaanse. Na twee jaar heb ik in 1975 gevraagd aan Hein Schaeffer, intussen prior, of ik novice mocht worden. En dat is toen gebeurd. De tijd van het noviciaat en van mijn kleine professie heb ik verder op het Albertinum doorgebracht.

Het is eigenlijk verbazingwekkend, als je op die jaren tussen 1970 en 1975 terugkijkt. Ik nam in grote vaart beslissingen met verstrekkende gevolgen, maar toen ik middenin die periode zat, had ik toch niet het gevoel dat ik in carrousel zat. Ik had eerder het gevoel een goed spoor te hebben gevonden.

Hoe oud was je toen je intrad?

Ik was 21.

Jij studeerde theologie en filosofie tegelijkertijd?

Ja, eerst wilde ik alles tegelijkertijd, maar toen hield ik geen tijd meer over. Dus op een gegeven moment heb ik gezegd: ik ga eerst theologie doen. De filosofie heb ik in een later stadium afgemaakt.

En je hebt dit helemaal in Nijmegen gedaan?

Ja, in Zwolle was de filosofie allang niet meer, en ook op het Albertinum was de eigen opleiding al in 1969 opgeheven, dus voor mijn tijd. Er was wel een theologische werkgroep, een soort restant van docenten op het Albertinum, maar daar waren wij als studenten niet bij. Op het Albertinum had ik mijn persoonlijke begeleiding (Henk Sechterberger) en de jonge dominicanen kregen er ordes geschiedenis, -recht en ordes spiritualiteit. Daarnaast richtte ik er met een paar mensen een leesgroep christendom-marxisme op. Maar mijn academische studies deed ik uitsluitend op de universiteit in Nijmegen.

Eind jaren 70 werden de verhoudingen in de Albertijnse gemeenschap moeizamer. De middelpuntvliedende krachten in de gemeenschap werden sterker dan de middelpuntzoekende, iets waar Hein Schaeffer als prior erg onder leed. Er waren spanningen, dominicanen en niet-dominicanen vertrokken naar elders. Op een gegeven moment heb ik met Ad Willems, Theo Vismans en Franz-Joseph Hirs 'samengespannen', en zijn wij in 1980 uit het Albertinum weggegaan om de 'dominicaanse gemeenschap Chenu' te beginnen op de Groesbeekseweg in Nijmegen. Een paar jaar daarna raakte ik betrokken bij de oprichting van het DSTS, waartoe André Lascaris het initiatief nam en waar ik werkte tussen 1988 en 2008.

Wanneer ben je dan priester gewijd?

Ik ben nooit priester gewijd.

Waarom niet?

Mijn kleine professie heb ik met een jaar verlengd in 1979. Ik deed dat mede vanwege de spanningen die er waren op het Albertinum, en vanwege de onzekere toekomst wat betreft onze kleine gemeenschap in oprichting. In 1980, het jaar van onze verhuizing, heb ik mijn grote professie gedaan. Martien Vijverberg was toen provinciaal, en ik heb een gesprek met hem gehad over mijn professie. In dat gesprek vond ik een eventuele priesterwijding niet aan de orde. En Martien drong er ook niet op aan. Ik wilde eerst in een kleine groep beginnen.

Een jaar later werd Piet Struik provinciaal. Piet urgeerde niets wat betreft de wijding. Ik heb er toen met hem wel diepgaander over gepraat. Zelf had ik moeite met het automatisme van de wijding, ongeacht je werk. Ik vond (en vind) dat je door een bepaalde geloofsgemeenschap moet worden 'geroepen'. Ik wilde niet zomaar een 'loslopende' priester wezen. Aangezien ik niet in pastorale functies zat of terecht kwam, maar meer op het studieuze en publicitaire vlak werkzaam was, vond ik een wijding niet voor de hand liggen. En het tweede was, dat ik door mijn studie eind jaren 70, begin jaren 80 heel erg in allerlei discussies geraakte rondom de feministische theologie, de vrouw in het ambt en van daaruit over het ambt in het algemeen.

Daardoor raakte ik ervan overtuigd dat het ambt in de katholieke kerk, doordat het alleen voorbehouden is aan celibataire mannen en niet toekomt aan getrouwde mannen en aan vrouwen, eerder een teken van verdeeldheid is en van uitsluiting dan van verbinding. Ik ben niet tegen het ambt – integendeel! - maar ik vond (en vind) dat de gegeven ambtssituatie de katholieke kerk en haar geloofwaardigheid ernstig schaadt. Dat heb ik toen zo ook tegen Piet gezegd en hij kon daar wel in komen. Ik ben nooit gewijd, kortom, en feitelijk heeft zich de situatie niet voorgedaan dat ik op een plek gevraagd werd om er voorganger te zijn. Komt nog bij dat ik nooit dominicaan geworden ben vanwege het priesterschap. Voor mij staan voorop de verkondiging en geloofsreflectie. De discussie over het klerikale karakter van de orde is overigens nooit goed van de grond gekomen. Ik heb op het generale kapittel van Krakow (2004) een poging gedaan om tot een nieuwe visie te komen op de orde als

priesterorde en dat heeft toen, mede door de hulp van Timothy Radcliffe, wel geleid tot een prachtige tekst in de Acta van dat kapittel, maar daar is het ook bij gebleven.

Jij woont alleen?

Ja, ik woon alleen, maar de basisgroep die destijds ontstaan is rondom het Chenuhuis aan de Groesbeekseweg, bestaat nog altijd. Het is een vriendenclub die ook vespers houdt in de advents- en kersttijd en in de vastentijd en op Witte Donderdag en Goede Vrijdag.

Waarom zijn jullie toen gestopt met dat huis?

Op een gegeven moment waren wij als gemeenschap nog met z'n tweeën, na nogal wat wisselingen in de gemeenschapssamenstelling (dominicanen, leken, mannen, vrouwen). Dat was een periode waarin ik door allerlei omstandigheden behoorlijk overspannen ben geraakt, en ik kon het toen niet trekken om nog een keer te beginnen met een nieuw samen te stellen groep. Toen heb ik aan het dagelijks bestuur van de provincie gevraagd of ik op mijzelf mocht wonen. Dat doe ik sinds 1992, dus al een hele tijd, en dat bevalt mij goed. Ik voel me echter allerm minst alleen, ik ben erg actief, ook in het dominicaanse, en ik vind het ook wel prettig om vooral 's avonds even alleen te zijn. Ik heb dus een evenwicht moeten vinden tussen individualiteit en het betrokken zijn op de gemeenschap. Dat evenwicht ligt voor iedereen anders, ik voel mij gelukkig bij deze vorm.

Jij hebt vele contacten in het dominicaanse en in je werk?

Ja, ik ben betrokken bij het DPN, het Dominicaans Platform. Het DPN bemoeit zich met alle afzonderlijke dominicaanse projectbesturen, dat is veel vergaderen en een enorme massa documenten. Daarnaast ben ik consilielid en ben ik als regens betrokken bij de studie van een paar jonge mensen in de provincie. In Zwolle en op het Plein van Siena geef ik een filosofisch en theologisch leerhuis. Het Tijdschrift voor geestelijk Leven, waarvan ik hoofdredacteur ben, vraagt nogal wat tijd en overleg. Voorts ben ik in Nijmegen betrokken bij het Oecumenisch City Pastoraat dat in 1974 is begonnen op initiatief van Ko Colijn en Ton Nuij, met iedere week een viering.

Ga je wel eens voor in zo'n viering?

Ja. Ik ben geen priester en de oecumene daar is vrij klassiek, dat wil zeggen: wie kan preken, doet dat; maar voorgaan in de dienst van de tafel mogen alleen degenen die dat in hun eigen kerk ook mogen. Dus, ben ik de predikant, dan is de vraag: is er een dominee te vinden die celebreert (priesters zijn er nauwelijks in het OCP), want er is wél iedere keer avondmaal of eucharistie, hoe je het maar noemen wilt.

Mis je dat dan niet: dat je niet mag voorgaan in de dienst van de tafel?

We hebben dat al eens ter discussie gesteld: kunnen we niet als een soort zelfstandige gemeente die zaak openbreken? Maar dat is voor een aantal mensen binnen het OCP een brug te ver. Als we in kleine kring vieren, bijvoorbeeld in onze Chenu-basisgroep, dan is het voorgaan vanzelfsprekend op alle vlakken gedeeld over alle leden.

Vind je dat niet raar?

Met een paar anderen heb ik, zoals gezegd, wel geprobeerd om die zaak open te krijgen in het OCP, maar dat is niet gelukt, en als het al zou lukken, dan zou dit een splitsing in de gemeente geven. Ik heb mij daar gewoon bij neergelegd. In een andere gemeenschap zou het er misschien anders aan toe gaan.

Maar hoe zit het met de dominicanen binnen het OCP? Praat je daar wel eens met hen over?

Het aantal dominicanen is binnen het OCP erg verminderd. Met Jan van Hooydonk en nog enkelen heb ik binnen het voorgangersoverleg wel geprobeerd naar een andere visie en praktijk toe te werken, maar zonder resultaat.

Maar wat ik mij herinner is dat er een keer door de dominicanen iets is opgesteld is over het ambt.

Kerk en ambt, ja daar weet ik alles van! Via dat roemruchte document uit 2007 wilde het consilie de discussie over het ambt binnen de Nederlandse kerkprovincie en alle parochies opengooien, naar aanleiding van het priestergebrek enerzijds en anderzijds vanwege de noodzakelijke inspraak van plaatselijke lokale gemeenschappen om naar voorgangers te zoeken en niet vast te lopen. De beroemde of beruchte laatste zinnen waren: als de bisschop niet aan geschikte man

nen of vrouwen de handen wil opleggen, dan moet de gemeenschap dat zelf maar doen. De bisschoppen hebben toen als gestoken door een wesp gereageerd, want dit vonden ze 'schismatiek'.

Zijn mensen in jullie diensten daar nog mee bezig?

Ik weet het niet. Het document is wel wereldwijd bekend geworden, want er zijn overall vertalingen gemaakt, maar op officieel niveau wordt het doodgezwegen. Binnen de Orde wordt er wel eens in de wandelgangen over gepraat, ook internationaal, maar niet al te hardop, heb ik het gevoel. Rondom het verschijnen van het document was ik betrokken bij de internationale verspreiding ervan via vertalingen op het internet. Ik kreeg toen veel reacties, vooral uit Duitsland en de Verenigde Staten, met name uit de progressieve hoek. Ik behoorde niet tot de auteurs, maar ik legde wel vele contacten. Ben Vocking, André Lascaris en ik zijn toen naar Rome geweest en kregen van de Magister op onze kop dat wij zomaar op ons eigen houtje iets hadden geschreven dat helemaal niet kon. Wij moesten een ander document ernaast publiceren, als zijnde het officiële standpunt van de orde (een document van de Franse medebroeder en theoloog Hervé Legrand). Wij moesten dus bakzeil halen. Als wij dat niet hadden gedaan, dan zou ons consilie kunnen worden afgezet. Dat dreigde wel. Dan word je opeens geconfronteerd met de kerk als machtsinstituut, want ook ons Generaal Bestuur stond onder een geweldige druk. De Congregatie voor de Geloofsleer had toen tegen Carlos Aspiroz gezegd: dit kunnen wij absoluut niet hebben, dit is voor de kerkorde een ramp; regel het zelf met die Nederlandse dominicanen, en als jij het niet doet, dan kan dat ook gevolgen voor jou zelf hebben. Ik merkte toen: wij worden nu heel duidelijk geconfronteerd met het feit dat het gesprek over wat waar is, geheel wordt overvleugeld door macht en gezag. Dan sneuvelt de waarheid – iets wat naar mijn mening juist dominicanen onwaardig is. Overigens: het document is uiteraard geen uitgewerkte theologie over het ambt en de sacramenten, maar het is eerder een hartenkreet om de discussie te openen. Die discussie werd echter meteen de kop ingedrukt.

Heb je er spijt van, dat je die dingen gedaan hebt in verband met Kerk en Ambt?

Nee, ik heb er geen spijt van. We hebben de kat de bel aangebonden en de kwestie is er nog steeds. Het vernieuwingsproces met Vaticanum II is nog niet eens halverwege gestopt. Zo is het kerkelijk recht helemaal niet de spiegel van wat in belangrijke documenten van het Tweede Vaticaans Concilie aan de orde is.

Zijn de dominicanen het helemaal eens met Kerk en Ambt?

Wat er gebeurd is, is gebeurd onder verantwoordelijkheid van het toenmalige provinciaal consilie. Wij wilden niet dat alle medebroeders zouden denken dat het document

ook in hun naam werd gepubliceerd. Sommige medebroeders waren/zijn het er immers zeker niet mee eens.

Als je priester geweest was, had je dan meer in de melk te brokkelen gehad in de orde?

Dat weet ik niet. Dat hangt natuurlijk af van de vraag, waar ik dan terecht was gekomen. Ik kan geen provinciaal of prior worden, want we zijn een priesterorde. Maar binnen de verschillende gremia van de provincie laat ik mijn stem wel horen, hoor.

Leo, wil je nog iets vertellen?

Ik werd vroeger wel eens als een soort linksbuiten beschouwd vanwege mijn betrokkenheid bij Christenen voor het Socialisme. Ik vind inderdaad de maatschappij-betrokkenheid voor religieuzen van groot belang. Daarnaast vind ik het op dit moment erg belangrijk om in onze pluralistische samenleving aan anderen te vertellen wat de betekenis van geloven is. Het zoeken naar de betekenis hiervan vat ik op als het gesprek tussen mensen en hun eigentijdse levenservaring enerzijds en wat de traditie te bieden heeft anderzijds. De mystieke traditie van onze orde kan daarbij helpen, besef ik steeds meer. Mijn doen en laten heeft, kortom, alles te maken met geloofsverkondiging, de enige reden waarom ik dominicaan ben geworden én gebleven!